

Koliko je $\sin 9^\circ$ i $\cos 9^\circ$?

Mirko Franić, Trogir

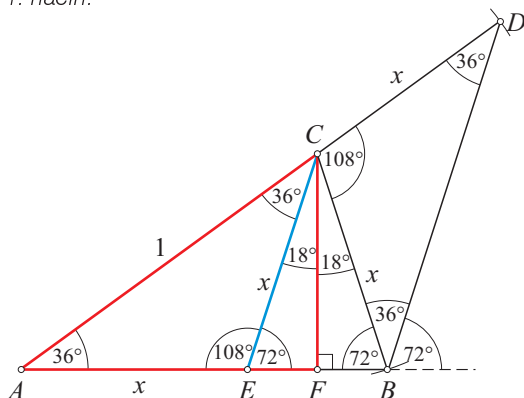
Trigonometrija je jedan od najzanimljivijih dijelova matematike, no zbog malog broja sati (3 sata tjedno u općoj gimnaziji) ne ostaje puno vremena za nadogradnju, za alternativne načine rješavanja i zadatke/probleme primjerene natjecanjima.

Meni su posebno zanimljivi zadatci u kojima se traži točno rješenje bez neposredne uporabe džepnog računala. Nedavno sam s cijenjenim profesorom Vinkom Bajrovićem rješavao i raspravljao ovaj zadatak:

Zadatak. Bez uporabe džepnog računala odredi $\sin 9^\circ$, $\cos 9^\circ$.

1. način.

$$\begin{aligned} |AB| &= 1 = |AC|, \quad \overline{EC} \parallel \overline{BD} \\ \Rightarrow |EB| : |AE| &= |CD| : |AC| \\ \Rightarrow (1-x) : x &= x : 1 \end{aligned}$$

$\Rightarrow$ stranica $\overline{AB}$ je točkom E podijeljena po zlatnom rezu

$$\Rightarrow |AE| = x = \frac{-1 + \sqrt{5}}{2}.$$

Nadalje je

$$|EB| = 1 - x = 1 - \frac{-1 + \sqrt{5}}{2} = \frac{2 + 1 - \sqrt{5}}{2}$$

$$\Rightarrow |EB| = x = \frac{3 - \sqrt{5}}{2}.$$

$$|EF| = \frac{1}{2}|EB| \Rightarrow |EF| = \frac{3 - \sqrt{5}}{4}.$$

Pitagorin poučak u trokutu AFC daje

$$\begin{aligned} |CF|^2 &= |AC|^2 - |AF|^2 = 1^2 - (|AE| + |EF|)^2 \\ &= 1 - \left(\frac{-1 + \sqrt{5}}{2} + \frac{3 - \sqrt{5}}{4} \right)^2 \\ &= 1 - \left(\frac{-2 + 2\sqrt{5} + 3 - \sqrt{5}}{4} \right)^2 \\ &= 1 - \left(\frac{1 + \sqrt{5}}{4} \right)^2 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} |CF|^2 &= \frac{16 - (1 + 2\sqrt{5} + 5)}{16} \\ &= \frac{10 - 2\sqrt{5}}{16} \\ \Rightarrow |CF| &= \frac{1}{4}\sqrt{10 - 2\sqrt{5}} \end{aligned}$$

Sada je iz trokuta EFC :

$$\begin{aligned} \sin 18^\circ &= \frac{|EF|}{|EC|} = \frac{\frac{3 - \sqrt{5}}{4}}{\frac{-1 + \sqrt{5}}{2}} \\ \sin 18^\circ &= \frac{2(3 - \sqrt{5})}{4(-1 + \sqrt{5})} \cdot \frac{-1 - \sqrt{5}}{-1 - \sqrt{5}} \\ &= \frac{-3 + \sqrt{5} - 3\sqrt{5} + 5}{2(1 - 5)} = \frac{2 - 2\sqrt{5}}{2 \cdot (-4)} \\ &= \frac{2(\sqrt{5} - 1)}{2 \cdot 4} \\ \Rightarrow \sin 18^\circ &= \frac{\sqrt{5} - 1}{4}. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \cos 18^\circ &= \sqrt{1 - \sin^2 18^\circ} = \sqrt{1 - \left(\frac{\sqrt{5} - 1}{4}\right)^2} \\ &= \sqrt{\frac{16 - (5 - 2\sqrt{5} + 1)}{16}} \\ \Rightarrow \cos 18^\circ &= \frac{1}{4}\sqrt{10 + 2\sqrt{5}}. \end{aligned}$$

Sada koristimo

$$\sin \alpha = \sqrt{\frac{1 - \cos 2\alpha}{2}}, \quad \cos \alpha = \sqrt{\frac{1 + \cos 2\alpha}{2}}.$$

pa je

$$\begin{aligned} \sin 9^\circ &= \sqrt{\frac{1 - \cos 18^\circ}{2}} = \sqrt{\frac{1 - \frac{1}{4}\sqrt{10 + 2\sqrt{5}}}{2}} \\ &= \sqrt{\frac{4 - \sqrt{10 + 2\sqrt{5}}}{8}} \\ \Rightarrow \sin 9^\circ &= \frac{1}{4}\sqrt{8 - 2\sqrt{10 + 2\sqrt{5}}} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \cos 9^\circ &= \sqrt{\frac{1 + \cos 18^\circ}{2}} = \sqrt{\frac{1 + \frac{1}{4}\sqrt{10 + 2\sqrt{5}}}{2}} \\ &= \sqrt{\frac{4 + \sqrt{10 + 2\sqrt{5}}}{8}} \\ \Rightarrow \cos 9^\circ &= \frac{1}{4}\sqrt{8 + 2\sqrt{10 + 2\sqrt{5}}} \end{aligned}$$

2. način.

Ako primijenimo formule:

$$\sin 2\alpha = 2 \sin \alpha \cos \alpha, \quad \cos 3\alpha = 4 \cos^3 \alpha - 3 \cos \alpha$$

na jednakost

$$\sin 36^\circ = \cos 54^\circ$$

dobijemo

$$2 \sin 18^\circ \cos 18^\circ = 4 \cos^3 18^\circ - 3 \cos 18^\circ$$

(dijelimo s $\cos 18^\circ \neq 0$)

$$2 \sin 18^\circ = 4 \cos^2 18^\circ - 3$$

$$2 \sin 18^\circ = 4(1 - \sin^2 18^\circ) - 3$$

$$2 \sin 18^\circ = 4 - 4 \sin^2 18^\circ - 3$$

$$4 \sin^2 18^\circ + 2 \sin 18^\circ - 1 = 0$$

$$\sin 18^\circ = \frac{-2 + \sqrt{4 - 4 \cdot 4 \cdot (-1)}}{8}$$

$$= \frac{-2 + 2\sqrt{5}}{8}$$

$$\Rightarrow \sin 18^\circ = \frac{\sqrt{5} - 1}{4}$$

(dalje analogno prethodnom načinu).

LITERATURA

1/ B. Dakić, N. Elezović: *Matematika 3 (1. dio)*, Element 2006.

2/ S. Mintaković, M. Franić: *Trigonometrija*, Element 1999.